

טלטול חלב שנחלב בשבת

במלאות 50 שנה להסתלקותו של הגאון רבי יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל, הרב הראשי לישראל, מובאת בזאת תשובה הלכתית שכתב בשנת תש"ז בנושא טלטול חלב שנחלב בשבת. התשובה הופיעה ב"פסקים וכתבים", הוצאת מוסד הרב קוק - יד הרב הרצוג, ירושלים תשמ"ט, כרך א, סימן מא.

- א. האם אפשר להפקיע איסור מוקצה?
- ב. האם ניתן לסמוך על דעת ר"ש שאין איסור מוקצה?
- ג. טלטול החלב אגב היתר חשוב המונח עליו.

שאלה: האם מועילה מכירת הבהמה לגוי, כדי שיהא מותר לטלטל החלב שנחלב לתוך צבע בשבת.

א. האם אפשר להפקיע איסור מוקצה?

בעניין טלטול החלב ממקום חם שיופסד - למקום קר, הנה לכאורה אפשר להקל בהסתמך על הי"א שבכלבו (הובא בב"י סי' תק"ה), ואפשר שגם דעת הרמב"ן כך (עיין חידושי הרמב"ן שבת קמ"ב), שהמוקצה של הבהמה נפקע כשיוצא החלב לתוך אוכל. אבל אין הדבר כך, שבד"א ביו"ט שאם היה רוצה היה שוחט את הבהמה, והחלב שנחלב לתוך הקדירה טפל אליה, משא"כ בשבת, אפילו חולב לתוך הקדירה יש לחלב זה תורת נולד, אם נחלב זמן ידוע אחרי כניסת השבת, ובוה נתערער גם ההיתר של כ"ת, אם כי דבר חכמה אמר, והיינו לסמוך על מכירה לנכרים כמו שסומכין כדי לפטור מן הבכורה (בכורות ג ב ובתוד"ה דקא), ולסדר שימכרו לגוי חלק גדול בבהמה וכו"ל, שנולד כזה, היינו שלא היה בכלל בעולם האסור בשבת, אסור גם בשל נכרי. וכמו שביאר במג"א ובמחצית השקל סימן תק"ה ס"ק ג'. דלא כהלבוש. והטעם, מפני שכל עיקר שאין מוקצה בשל גוי הוא משום דדעתו על הכל. וזה לא שייך בנולד שאיננו עוד בעולם שאין דעתו מועילה כלל.

וחוץ מזה, הנה עצם הנחת כ"ת, אם כי כאמור דבר חכמה היא, מפוקפקת אצלי, והוא, לפי שכאן סוף סוף בדעתו הדבר תלוי, ואנן סהדי שהגוי הזה, אין דעתו לא על הבהמות ולא על החלב, ואם כי הקניין איננו נפקע ע"י כך, כיוון שלא חזר והקנה לישראל אח"כ ולא הפקיר, אבל ברור לנו שדעתו איננה עליהם.

ב. האם ניתן לסמוך על דעת ר"ש שאין איסור מוקצה?

ואפילו אם יהיבנא ליה למר עצם חידושו, זה לא יושיענו בוודאות גמורה, שכאן דחייה בידיים, שהחלב מעורב בצבע שמונע אכילתו ומאפשר רק עשיית גבינה ממנו, ולאמר שהדחייה בידיים של הישראל אינה מועילה לפי שהחלב של הגוי, לא מסתבר לי כלל כנ"ל, כיוון שסוף סוף ידוע שהחלב הולך לישראל, ואין הנכרי חושב על זה כלל, וודאי שדחייה שלו דחייה בידיים מועילה לאיסור, ול"ש בין אם הדבר שלו או אינו שלו.

ואומר אני שאילו לא היתה עצה אחרת, היינו צריכים לסמוך במקום הפסד גדול בשעת הדחק, על ר"ש דלית ליה מוקצה בשבת (שבת מד א), אבל דא עקא, שדחייה בידים אית ליה שזה כגרוגרות וצימוקים (דמודה ר"ש שם מה ב), וחוף מזה, הרי בנולד כזה מודה ר"ש, ועיין בתוס' ריש ביצה דף ב א ד"ה קא, ולא שייך לומר, שדחייה בידים דווקא כשדחאו בעוד יום, וכאן עד עכשיו לא היה הדבר בעולם, ולעניין דחייה בידים של גוי עיין בסימן ש"י (ס"ב ובמ"ב שם ס"ק י"ג) שהדבר שנוי במחלוקת, ועכ"פ אין זה ביד הגוי והישראל שהדבר בידו עושה הדחייה. ועיין במפרשים וגם מש"כ בהמרש"ם (בדעת תורה).

ג. טלטול החלב אגב היתר חשוב המונח עליו

והנה כ"ת נ"י מדבר ע"ד בסיס, אבל באמת אין כאן עניין של בסיס כלל, שהחלב לא היה בכד בין השמשות, ואם יישפך החלב ודאי שיהא מותר לטלטל הכד, אבל זהו עניין אחר לגמרי, והוא יוצא מתוך דברי הב"ח והט"ז בסימן ש"י (ס"ק ח'), שבדבר שלא הוקצה לכל השבת אם לנער את האיסור יהא הפסד, מניח על הכלי היתר ומטלטלו, וע"כ כאן העצה היא להניח היתר חשוב על הכד, כגון לחם של שבת שחשוב אצלו ביום זה, או היתר חשוב אחר, ולטלטל את הכד למקום הקר*. ומה שאמרו (בשבת קמב ב), שלא הותר כיכר או תינוק אלא למת בלבד, היינו להניח על עצם המוקצה, אבל להניח על הכלי שבו המוקצה שפיר דמי.

יסלח לי כ"ת על איחור תשובתי ועל קוצר אמריי כי הטרדות לאין שיעור.

מובן מאליו, שאין תשובתי זאת עולה היתר מצדי על אופן החליבה הנ"ל, והיא לפי דברי המתירים, אבל אני עוד לא אמרתי לא היתר ולא איסור.

ובזה הנני הדוש"ת ומברכו בכט"ס,

יצחק אייזיק הלוי הרצוג
הרב הראשי לישראל

*ואכן גם כיום הדרך הנהוגה להתיר לטלטל חלב כולסטרום (חלב ראשון אחרי ההמלטה שחשוב מאוד להשתמש בו להזנת העגל שנולד כדי לחסנו) לקירור היא ע"י הנחת שעון או חפץ אחר בעל ערך על כד החלב ולטלטל את הכד עם החלב והשעון שעליו.